

Dawne żydowskie miasto znów tętni życiem

2012-05-14

Niegdyś samodzielne miasto położone na południe od Wawelu, przez wieki miejsce zamieszkania przesiedlonej tu z Krakowa ludności żydowskiej, stanowi dziś jedną z największych atrakcji turystycznych Krakowa.

Miasto zostało założone w XIV wieku przez króla Kazimierza Wielkiego dla ochrony południowych granic królewskiego grodu. Wkrótce powstały tu monumentalne świątynie, wśród nich pełniący rolę fary kościół Bożego Ciała. Prawdopodobnie król nosił się także z zamiarem ulokowania tutaj ufundowanego przez siebie uniwersytetu, który jednak powstał ostatecznie w pobliżu krakowskiego Rynku.

Pod koniec XV wieku w mieście utworzono dzielnicę żydowską dla ludności, która do tamtej pory zamieszkiwała Kraków. Miasto żydowskie (*oppidum iudaeorum*) istniało tutaj aż do II wojny światowej, kiedy naziści pozostawiając przy życiu ludność żydowską Krakowa stłoczyli w getcie, na kilku uliczkach leżącego po drugiej stronie Wisły Podgórze. Przeprowadzona w getcie w 1943 roku akcja pacyfikacyjna doprowadziła do zagłady całej żydowskiej społeczności Krakowa. O dawnych mieszkańcach Kazimierza przypominają zachowane tu synagogi i odnowiony po dokonanej przez hitlerowców dewastacji cmentarz ze znanym wśród Żydów na całym świecie grobem słynącego z cudów rabina Mojżesza Isserlesa.

Kazimierz, od końca XVIII wieku dzielnica Krakowa, odrodził się po 1989 roku, stając się miejscem ulubionym przez artystów, pełnym pracowni i galerii sztuki. Klimat dzielnicy współtworzą dziś popularne puby i kluby, tłumnie wypełniane zarówno przez krakowian, jak i turystów, chętnie korzystających z klimatycznych kazimierskich hotelików i hosteli, ulokowanych w większości w okolicy placu Nowego i ulicy Szerokiej.

Ciągle odczuwalna jest tutaj magia dawnego żydowskiego miasta – zaklęta we wnętrzach, budynkach i zaułkach, w świątyniach i w cmentarzach, w ciągle odkrywanych historycznych pamiątkach. Na niepowtarzalny konglomerat dzielnicy składają się liczne kontrasty: tu zgodnie funkcjonują kościoły i synagogi, chasydzi i klubowicze, podniosłe uroczystości i weekendowy bazar staroci na placu Nowym. Do promocji Kazimierza i popularyzacji wiedzy o jego kulturze i historii przyczynia się organizowany od ponad dwudziestu lat Festiwal Kultury Żydowskiej. (Dorota Dziunikowska, *Karnet*)

Siedem synagog

Stara Synagoga (oddział Muzeum Historycznego Miasta Krakowa) z II połowy XV wieku to jeden z najcenniejszych zabytków kultury żydowskiej w Europie. Ulokowana jest przy ulicy Szerokiej, która przez wieki pełniła rolę centrum żydowskiego miasta. Pierwotną, gotycką budowlę po pożarze w XVI wieku przebudowano w stylu renesansowym. Do II wojny światowej był to główny ośrodek religijny krakowskiej gminy żydowskiej. Zniszczonej przez Niemców synagodze przywrócono renesansowy kształt w latach 50. XX wieku. W 1959 roku Gmina Żydowska przekazała budynek Muzeum Historycznemu Miastu Krakowa, które w roku 1980 otworzyło tutaj stałą ekspozycję poświęconą historii i kulturze Żydów krakowskich. W bożnicy

podziwiać można m.in. zrekonstruowaną szesnastowieczną bimę, a także szafę ołtarzową aron ha-kodesz oraz kamienną szafę na ner tamid (wieczny ogień), a także część zachowanych zabytkowych polichromii. Co roku na początku lipca koncert finałowy Festiwalu Kultury Żydowskiej gromadzi przed synagogą tysiące osób.

Przy ulicy Szerokiej zachowała się także czynna do dziś ortodoksyjna **synagoga Remuh** z połowy XVI wieku – jej nazwa pochodzi od syna fundatora, uczonego filozofa rabina Mojżesza Isserlesa, zwanego Remuh. Przylega do niej jeden z najstarszych w Europie cmentarzy żydowskich (czynny od XVI do połowy XIX wieku). Mimo zniszczeń dokonanych podczas II wojny światowej zachowało się tu sporo renesansowych nagrobków. Na grobie uważanego za cudotwórcę Mojżesza Isserlesa Żydzi z całego świata składają karteczki z prośbami. Po przeciwnej stronie ulicy Szerokiej w XVII-wiecznej **synagodze Poppera** mieści się dziś galeria Staromiejskiego Centrum Kultury Młodzieży. Udostępniona do zwiedzania, niegdyś najbogatsza w Krakowie **synagoga Wysoka** (przy ul. Józefa) ma nietypowy w Polsce układ – z salą modlitwy na I piętrze, na parterze mieściły się sklepy. W 1638 roku ceniony żydowski kupiec i bankier Izaak (Ajzyk) Jakubowicz ufundował kolejną synagogę – nazywaną od jego imienia **synagogą Izaaka**. W pięknej barokowej budowlu podziwiać można polichromię z XVII wieku. Pobliska skromna **synagoga Kupa** (ul. Warszawera) została wzniesiona w XVII wieku za środki z kasy kahalnej („kupa”) – malowidła na stropie pochodzą z okresu międzywojennego. U zbiegu ulic Miodowej i Podbrzezia mieści się najmłodsza z kazimierskich bożnic – zbudowana w latach 60. XIX wieku postępowa **synagoga Tempel**. Słynęła z nowoczesnych nabożeństw organizowanych przez maskilów, czyli oświeconych Żydów. W dekorowanych w stylu mauretańskim wnętrzach odbywają się koncerty Festiwalu Kultury Żydowskiej, w tym wyjątkowo uroczyste inauguracyjne występy najwybitniejszych światowych kantorów. (Dorota Dziunikowska, *Karnet*)

Rynek Kazimierski

Pozostałością pierwotnego rynku miasta Kazimierz jest obecny plac Wolnica (nazwa pochodzi od łac. *forum liberum*, czyli przysługującego temu miejscu prawa wolnego handlu mięsem poza jatkami). Pośrodku stoi ratusz, obecnie siedziba Muzeum Etnograficznego im. Seweryna Udzieli. Istniejące od 1910 roku muzeum wprowadziło się tutaj po II wojnie światowej. Posiada jedną z największych w Polsce kolekcji polskiej sztuki ludowej oraz ciekawe zbiory egzotyczne. W podziemiach wielokrotnie rozbudowywanej budowli przetrwały relikty pierwotnego gotyckiego gmachu. W rogu placu wznosi się monumentalny kościół Bożego Ciała – ufundowany przez króla Kazimierza Wielkiego jako kościół farny przez wieki otoczony był opieką kazimierskiej rady miejskiej i bogatego patrycjatu. Jego budowę rozpoczęto ok. 1340 roku, według legendy w miejscu cudownego odnalezienia monstrancji z hostią, skradzionej wcześniej z jednej z krakowskich świątyń. Kościół Bożego Ciała należy do największych obiektów sakralnych miasta. Łączy różne style architektoniczne: od późnego gotyku (szczyt fasady), przez renesans (dzwonnica), aż po barok (kaplice boczne). W nastrojowym wnętrzu można podziwiać arcydzieło polskiej sztuki snycerskiej – XVII-wieczne stalle w prezbiterium oraz obraz Tomasza Dolabelli *Narodzenie Chrystusa*. W nawie północnej znajduje się mauzoleum ze słynącymi z cudownej mocy szczątkami św. Stanisława Kazimierczyka (zm. 1489), tutejszego kaznodziei i przeora stojącego obok klasztoru kanoników laterańskich. (Dorota Dziunikowska, *Karnet*)

Kościół na Skałce

Dominującym elementem krakowskiego krajobrazu nad Wisłą są, obok wzgórza wawelskiego, białe wieże kościoła na Skałce. To miejsce o prehistorycznych tradycjach kojarzone jest przede wszystkim z męczeńską śmiercią patrona Polski – krakowskiego biskupa Stanisława ze Szczepanowa, którą dostojnik poniósł w 1079 roku w wyniku konfliktu z królem Bolesławem Śmiałym. Wkrótce relikwie otoczonego kultem biskupa przeniesiono do wawelskiej katedry. Dzisiejszy barokowy kościół na Skałce jest trzecią świątynią w tym miejscu (po przebudowanej w stylu gotyckim romańskiej rotundzie, którą zniszczył najazd Szwedów w połowie XVII stulecia). Z kościołem połączony jest klasztor oo. Paulinów. Z położoną obok kościoła sadzawką wiąże się legenda – ponoć wrzucone do niej poćwiartowane zwłoki biskupa Stanisława cudownie się zrosły, a tutejsza woda miała posiadać właściwości lecznicze. Co roku w pierwszą niedzielę po 8 maja (czyli po święcie św. Stanisława) procesja z relikwiami biskupa przemierza trasę z Wawelu na Skałkę. Polscy królowie w przeddzień koronacji także pielgrzymowali na Skałkę, pokutując za czyn swojego poprzednika. Pod koniec XIX wieku pod kościołem urządzono kryptę, w której pochowano zasłużonych dla kultury narodowej Polaków; ostatni spoczął tu w 2004 roku Czesław Miłosz.

W pobliżu Skałki wznosi się wysmukły kościół św. Katarzyny, jedna z najpiękniejszych gotyckich budowli Krakowa. Świątynia ufundowana została w połowie XV wieku przez króla Kazimierza Wielkiego, ponoć jako ofiara za zabicie przez monarchę posłańca biskupa napominającego go za rozwiązły styl życia... Prawdopodobnie to klątwa biskupa wpłynęła na pechowy los świątyni, której budowy praktycznie nigdy nie zakończono, mimo to kryje ona wiele wspaniałych dzieł architektury i sztuki. (Dorota Dziunikowska, *Karnet*)

Muzeum Inżynierii Miejskiej

Muzeum Inżynierii Miejskiej zostało założone przez Gminę Miejską Kraków w 1998 roku w dawnych halach pierwszej krakowskiej zajezdni tramwajowej. Pierwszą ekspozycją była otwarta w 1999 roku wystawa *Cracovie automobile. Początki motoryzacji w Krakowie*. W ciągu kilkunastu lat istnienia kolejne hale zajezdni były adaptowane do celów muzealnych. Muzeum gromadzi obiekty ilustrujące rozwój komunikacji miejskiej, elektrowni, gazownictwa, gospodarki komunalnej oraz zabytki związane z historią techniki, ze szczególnym uwzględnieniem dzieł krakowskiej inżynierii miejskiej. Obecnie na ekspozycji stałej prezentowane są najstarsze pojazdy krakowskiej komunikacji zbiorowej, wozy techniczne oraz kolekcja krajowych samochodów i motocykli. Ekspozycja w remizie tramwaju konnego, najstarszym budynku zajezdni, poświęcona jest historii krakowskiego drukarstwa. Całość muzealnych ekspozycji składa się dziś na imponujące centrum kulturowe w Kwartale św. Wawrzyńca.

Od 2008 roku muzeum prowadzi także **Ogród Doświadczeń im. S. Lema**, położony na terenie parku Lotników Polskich w Czyżynach. Ideą ogrodu jest przede wszystkim poznawanie świata poprzez osobiste doświadczanie zjawisk fizycznych. Oddychający prostokąt, wirujący krater, kołyska Newtona i telegraf akustyczny – to tylko niektóre z interaktywnych urządzeń

**Magiczny
Kraków**

dydaktycznych ogrodu. Pomysłodawcy projektu – zainspirowani norymberskim Polem Doświadczeń Zmysłowych – uznali, że nauka poprzez zabawę będzie doskonałym uzupełnieniem podręcznikowego podejścia do wiedzy. (Dorota Dziunikowska, *Karnet*)